אישים באגרות הראי"ה

רבי ישראל סלנטר – רבי ישראל ליפקין מסלנט

מייסד תנועת המוסר · תק"ע–תרמ"ג (1809–1883)

1 אגרות

דברי הרב קוק ודברי הרב שלמה אבינר, ונוסח האגרות המלא

igrot.shlomo-aviner.net

בקצרה

רבי ישראל ליפקין, הידוע בשם רבי ישראל סלנטר או רבי ישראל מסלנט, נולד בו' בחשוון תק"ע (1809) בעיירה זאגר שבליטא. בגיל שתים עשרה נסע ללמוד בישיבה בסלנט, ושם פגש את רבי יוסף זונדל מסלנט, תלמידו של רבי חיים מוולוז'ין, וראה בו את רבו המובהק. רבי יוסף זונדל לימד אותו שהמוסר דורש לימוד מיוחד, ובהשראתו ייסד רבי ישראל את תנועת המוסר.

בשנים ת"ר-תר"ח (1840-1848) עמד בראש ישיבה בווילנה, והקים "בתי מוסר" לציבור הרחב. בשנת תר"ט עבר לקובנה, ובשנת תרי"ז לקניגסברג שבפרוסיה, ומשם פעל גם בגרמניה ובצרפת. מכתביו ודבריו קיבץ תלמידו, רבי יצחק בלאזר, בספר "אור ישראל". דרכו, להכניס לישיבות את לימוד המוסר לצד לימוד הגמרא, עוררה התנגדות חריפה בעולם הישיבות הליטאי. הוא נפטר בקניגסברג בכ"ה בשבט תרמ"ג (1883), כשהרב קוק היה כבן שבע עשרה.

אין לבלבל בינו לבין הרב שמואל סלנט, רבה של העדה האשכנזית בירושלים בימי הרב קוק. שניהם נקראים על שם העיירה סלנט שבליטא, ושניהם קשורים לרבי יוסף זונדל מסלנט: רבי ישראל היה תלמידו, והרב שמואל סלנט היה חתנו. אבל מייסד תנועת המוסר הוא רבי ישראל סלנטר.

הרב קוק על רבי ישראל סלנטר

רבי ישראל סלנטר נזכר באגרות פעם אחת בלבד, בסיפור שהרב קוק מביא באגרת לרב שלום אייזנבד בשנת תר"ע. נכבדי קובנה רצו שרבי ישראל יתיישב בעירם, ורבה של קובנה, הגאון ר' ליב קאוונער, אמר שהוא מרוצה מכך רק אם רבי ישראל יקבל עליו משרה של הוראה, ולא אם ישב בעיר כאיש פרטי. טעמו היה "שאפילו הגאון היותר גדול והצדיק היותר נשגב לא יוכל לעמד על דעתו של המשועבד להודות לרבים, ולדעת צרת נפשו, כדי לדון אותו לכף זכות". הרב קוק מביא את הסיפור כתשובה בעניין שנחלקו עליו, ומוסיף: "אולי ימצאו עוד רבים שלמים, שתספיק להם תשובה של מעשה רב זו" (כרך א', אגרת רמח).

על לימוד המוסר עצמו כתב הרב קוק לבנו, הרצי"ה, שימשיך בו, "רק שתקבע אותה בסדר יפה, שלא תבזבז כחות ולימודים ההלכיים יותר מהמדה" (כרך א', אגרת מ).

הרב שלמה אבינר על רבי ישראל סלנטר

"וכן יותר מאוחר קמה תנועת המוסר של רבי ישראל סלנטר. אבל רוב גדולי ישראל לא הסכימו לתנועה הזאת. כשהציעו שרבי ישראל סלנטר יהיה משגיח רוחני של ישיבת וולוז'ין, הנצ"ב התנגד". הרב אבינר כותב שגם הרב קוק והרצי"ה "לא הלכו אחרי תנועת המוסר", ומביא את דברי הרב קוק לבנו הרצי"ה על לימוד המוסר "בסדר יפה" (כרך א', אגרת מ). ועם זאת: "והבעל שם טוב, רבי ישראל

סלנטר, רבי קלונימוס קלמיש שפירא האדמו"ר מפיאסצנא, הסבא מקלם וכו' לא ידעו את כל זה? ודאי ידעו אבל הם אמרו שהדור הזה הוא חולה וצריך תרופה, והתרופה היא לימוד מוסר רחב. אבל גדולי ישראל סברו שרובם של עם ישראל אינם חולים". (מקור: מדוע לא מרבים בלימוד מוסר בישיבות (אבינרפדיה))

"ואחרי מסילת ישרים הגאון ר' ישראל סלנטר הדגיש מאוד את הצורך של העבודה הפנימית, העבודה העצמית, להיות עסוק בזה הרבה מאוד, ואם כי היו ויכוחים על השיעור, על הכמות של הרבה מאוד, אך על הצורך לא היה ויכוח". הרב אבינר מונה שלושה מתלמידיו: הסבא מסלובודקא, הסבא מקלם והסבא מנובהרדוק. עוד הוא מביא שרבי ישראל שיבח את ספר "חשבון הנפש" לרבי מנדל מסטנוב, וכתב בספרו "אור ישראל" "שתחבולות הנצרכות כסיוע לעבודת המוסר, הן בגדר חכמה בגויים תאמין". (מקור: הג"ר דב יפה זצ"ל - המשגיח הגדול מדורות קודמים (אבינרפדיה); חשיבות ומקורות חשבון הנפש (אבינרפדיה); אינטליגנציה רגשית (אבינרפדיה))

בשנת תר"ח, במגפת החולירע בווילנה, בא אל רבי ישראל אדם שחיפש חטאים אצל אחרים. ענה לו רבי ישראל: "המצורע נשלח מחוץ לשלוש מחנות בגלל חטא לשון הרע (ערכין טז), לא מפני ששיקר, כי איסור לשון הרע הוא גם על אמת, אלא מפני שהוא מחפש חטאים רק אצל הזולת. אומר לו ריבונו של עולם: אם הנך כה מומחה בחיפוש מומים, צא מחוץ למחנה, התבודד עם עצמך וחפש את המומים שלך". (מקור: הוועד למען חיפוש מומים אצל אחרים (אבינרפדיה))

על מצוות שבין אדם לחברו מביא הרב אבינר שני סיפורים. ליהודי שרץ לתפוס מניין אמר רבי ישראל: "תוך כדי ריצה, אולי דרכת למישהו על הרגל - היה כדאי?". וביום השנה של אביו ויתר על התפילה לפני התיבה למען יהודי שהיה לו יום השנה של בתו, וכששאלוהו מה עם כיבוד אב, השיב: "זה כיבוד אב הכי גדול!". ובעניין בקשת סליחה מאדם שאינו יודע שפגעו בו: "החפץ חיים אומר שצריך להודיע ורבי ישראל מסלנט אומר שלא צריך להודיע. כי ברגע שאני אודיע לו אז ייגרם לו צער", "והפוסקים סוברים בזה כמו רבי ישראל מסלנט". (מקור: קודם להיות בן אדם (אבינרפדיה); יום הכיפורים - שאלות ותשובות (אבינרפדיה))

על לבושם של בני הישיבות: "הרב ישראל סלנטר שבא מרוסיה בא לפריז וראה סטודנטים הולכים עם חליפה ומגבעת. אמר, זה מכובד". לכן בליטא הלכו בני הישיבות "עם מעיל קצר ומגבעת כמו סטודנטים מכובדים בעולם". (מקור: מגבעת וחליפה לת"ח (אבינרפדיה))

האגרות

כרך א', אגרת רמח: לרב שלום אייזנבד: הרב קוק מספר שרבה של קובנה רצה שרבי ישראל סלנטר יתיישב בעיר רק כמורה הוראה, כי רק מי שמשועבד לרבים יכול לדון אותם לכף זכות.

"רצו נכבדי קאוונא שיתישב הגאון החסיד ר' ישראל סלנטער ז"ל בקאוונא"

ראו גם

אין לבלבל עם הרב שמואל סלנט, רבה של העדה האשכנזית בירושלים. (לדף הרב שמואל סלנט)

תולדות רבי ישראל סלנטר ותנועת המוסר. ("רבי ישראל מסלנטי", המכלול)

רבו, רבי יוסף זונדל מסלנט, חותנו של הרב שמואל סלנט. ("רבי יוסף זונדל מסלנטי", המכלול)

נוסח האגרות – עם ביאור

1 האגרות שבהן נזכר רבי ישראל סלנטר, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה. הביאור משולב בתוך נוסח האגרות: בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת. הוא אינו חלק מלשון האגרת

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רמח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ער"ח טבת תר"ע - יפו **נמען:** הרב שלום אייזנבד

הרב קוק מספר מעשה: ר' לייב מקובנה לא רצה שר' ישראל סלנטר יגור בקובנה כאיש פרטי, אלא רק כמורה הוראה, כי רק מי שמשועבד לרבים יכול לדון אותם לכף זכות. הרב קוק גם כותב הערות הלכתיות, ומעיד שמכתב של הגאון המנוח נכתב בכתב ידו.

עיקרי הדברים

- מעשה בר' ישראל סלנטר - לדון לכף זכות.
- עדות על כתב יד.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ער"ח[4] טבת תר"עין.

לכ'[5] הרב הגדול בתו"י[6] ר'[7] שלו'[8] אייזנבאך נ"י[9], שוי"ר[10].

אספר לכ"ת[11] מעשה ששמעתי. בימי הגאון ר' ליב קאוונער [הרב אריה לייב שפירא, רבה של קובנה] ז"ל[12] רצו נכבדי קאוונא שיתישב הגאון החסיד ר' ישראל סלנטער [רבי ישראל סלנטר, מייסד תנועת המוסר] ז"ל בקאוונא, וכשבאו לשאול ע"ז[13] דעת הגר"ל[14], אמר להם: אם הוא רוצה לקבל עליו משרה של הוראה טוב, ואם הוא רוצה לשבת בתור איש פרטי איני מרוצה בדבר. וכששאלו אותו טעמו אמר להם, שאפילו הגאון היותר גדול והצדיק היותר נשגב לא יוכל לעמד על דעתו של המשועבד להורות לרבים, [מי שמוטלת עליו האחריות לפסוק לציבור] ולדעת צרת נפשו, כדי לדון אותו לכף זכות.

תורות יותר טובות לא אוכל כעת להגיד לכת"ר[15], מפני רוב עבודת גוף ונפש. ידידו הק'[16] איה"ק[17] הנ"ל[18]

אולי ימצאו עוד רבים שלמים, שתספיק להם תשובה של מעשה רב זו, יוכל כת"ר[19] להראות להם ג"כ[20] דברי אלה. והבוחן כליות ולב ב"ה יודע כונתי בכל ענין זה, הנ"ל

הרש"ל[21] ויתר רבוותא כתבו מסברא דעת עצמם, [המהרש"ל ושאר רבותינו כתבו מסברת עצמם] אבל במנ"ח[22] [בספר "מנחת חינוך"] השיג בזה על מוהרי"ט[23], [על רבי יוסף מטראני] ואין כאן כח של השגה.

וע"ד[24] מכתבו של כמ"ח הגאון ז"ל, אני מעיד שראיתיו בכתי"ק[25], [בכתב ידו הקדוש] וחלילה לחשוד ת"ח[26] בזיופא, ד' ישמרנו. הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. ער"ח - ערב ראש חודש
5. לכ' - לכבוד
6. בתו"י - בתורה ויראה

7. ר' - רבי
8. שלו' - שלום
9. נ"י - נרו יאיר
10. שוי"ר - שלום וישע רב
11. לכ"ת - לכבוד תורתו
12. ז"ל - זכרונו לברכה
13. ע"ז - על זה
14. הגר"ל - הגאון רבי שם שמתחיל באות ל (כגון לוי / ליב) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
15. לכת"ר - לכבוד תורתו
16. הק' - הקטן
17. איה"ק - אברהם יצחק הכהן קוק (חתימת הרב)
18. הנ"ל - הנזכר לעיל
19. כת"ר - כבוד תורתו
20. ג"כ - גם כן
21. הרש"ל - רבי שלמה לוריא (מהרש"ל)
22. במנ"ח - במנחת חינוך
23. מוהרי"ט - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, ט (למשל: יעקב + טוביה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
24. וע"ד - ועל דבר
25. בכתי"ק - בכתב ידו הקדושה
26. ת"ח - תלמידי חכמים